

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Κ. ΦΑΡΜΑΚΗΣ
ΤΑΝΙΑ Δ. ΦΑΡΜΑΚΗ

Νέα Ελληνικά

Θεωρία και πράξη

Σύμφωνα με τον νέο τρόπο ενιαίας εξέτασης
Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας

- Χρηστική Μεθοδολογία Νεοελληνικής Γλώσσας
- Αναλυτική Θεωρία Λογοτεχνίας
- Διδακτική της Περίληψης
- Μεθοδολογία Παραγωγής Λόγου
- Θεωρία Παραγωγής
Ερμηνευτικού Σχολίου και Εφαρμογές
- Μεθοδολογία Προσέγγισης
Πολυτροπικού Κειμένου
- Υποδειγματικά Κριτήρια Αξιολόγησης
- Απαντήσεις

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή των συγγραφέων

Για επικοινωνία
με τον Δ. Κ. Φαρμάκη:
6945-854164

ISBN 978-960-456-555-9

© Copyright: Οκτώβριος 2020, Δ. Κ. Φαρμάκης, Τ. Φαρμάκη, Εκδόσεις Ζήτη

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του ελληνικού νόμου (Ν.2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Φωτοστοιχειοθεσία

Εκτύπωση

Βιβλιοδεσία

Π. ΖΗΤΗ & ΣΙΑ Ι.Κ.Ε.

18ο χλμ Θεσσαλονίκης-Περαίας

Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19

Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229 • e-mail: info@ziti.gr

www.ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Αρμενοπούλου 27, 546 35 Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310.203.720, Fax: 2310.211.305 • e-mail: sales@ziti.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Χαριλάου Τρικούπη 22, 106 79 Αθήνα

Τηλ.-Fax: 210.3816.650 • e-mail: athina@ziti.gr

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr

Προλογικό σημείωμα

Το βιβλίο αυτό είναι προσαρμοσμένο στο πνεύμα των αλλαγών που χαρακτηρίζουν το νέο Πρόγραμμα Σπουδών στα Νέα Ελληνικά (Συνεξέταση Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας) και τη διδακτική των μη λογοτεχνικών και λογοτεχνικών κειμένων. Κεντρικός στόχος είναι να συμβάλει ευμέθοδα στην κατάρτιση των μαθητών/-τριών και στην καθοδήγηση των εκπαιδευτικών, ώστε να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στη στοχοθεσία του μαθήματος και να κατανοήσουν πολυεπίπεδα τον νέο τρόπο προσέγγισης και επεξεργασίας των κειμένων με έμφαση στην ανάπτυξη του κριτικού γραμματισμού των μαθητών/-τριών.

Η χρηστική του αξία πολλαπλασιάζεται, αφού περιλαμβάνει:

- ✓ Τη διδακτική της περίληψης
- ✓ Εύληπτη μεθοδολογία της Νεοελληνικής Γλώσσας
- ✓ Αναλυτική θεωρία της Λογοτεχνίας
- ✓ Τεχνικές παραγωγής κριτικού – επιχειρηματολογικού κειμένου
- ✓ Θεωρία παραγωγής ερμηνευτικού σχολίου και εφαρμογές
- ✓ Μεθοδολογία προσέγγισης και επεξεργασίας πολυτροπικού κειμένου
- ✓ Υποδειγματικά – πρότυπα κριτήρια αξιολόγησης με ενδεικτικές απαντήσεις σύμφωνα με την τυπολογία των θεμάτων που ορίζεται από το νέο ΦΕΚ για την αξιολόγηση των μαθητών της Γ' Λυκείου.

Εκφράζουμε την ελπίδα ότι το βιβλίο αυτό θα λειτουργήσει υποστηρικτικά στη διδακτική πράξη και θα αποτελέσει το έναυσμα για αξιολογότερες αναζητήσεις

Οι συγγραφείς

Στους δασκάλους μας,
ως ελάχιστο δείγμα
αντιπροσφοράς

Περιεχόμενα

Συνεξέταση Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας	15
---	----

Α' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΜΑ ΠΡΩΤΟ

Περίληψη	21
Η διδακτική της περίληψης	21
Περίληψη ενταγμένη σε επικοινωνιακό πλαίσιο (προσχεδιασμένος προφορικός λόγος)	22
Τα 14 «όχι» στην Περίληψη	24
Η τεχνική σύνταξης περιληπτικού κειμένου	25
Προσυγγραφική φάση	25
Συγγραφική φάση	26
Μετασυγγραφική φάση	28
Αξιολόγηση της περίληψης	28
Παραδειγματική εφαρμογή σύνθεσης περίληψης μέρους του κειμένου	30
Παραδειγματική εφαρμογή σύνθεσης περίληψης ολόκληρου κειμένου	31
Παραδειγματική εφαρμογή περιληπτικού κειμένου που πυκνώνει θέσεις (απόψεις) που διατυπώνονται σε κείμενο για ορισμένο ζήτημα (εστιασμένη περίληψη)	34
Τεχνικές πύκνωσης λόγου	35
Χρηστικά ρήματα ευπροσάρμοστα σε κάθε περιληπτικό κείμενο	37

Β' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ

Το θέμα του κειμένου, η θέση του συγγραφέα	41
Η οπτική γωνία του κειμενογράφου	43
Αντιπαραβολή – Σύσχέτιση – Σύγκριση κειμένων με κριτήριο προκαθορισμένους συγκριτικούς άξονες	46
Η σκοποθεσία/στοχοθεσία του συγγραφέα	51

Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου	53
Α) Ερωτήσεις διάξευξης ή διαζευκτικής απάντησης	53
Β) Ερωτήσεις αντιστοίχισης ή σύζευξης	55
Γ) Ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής	56
Δ) Ερωτήσεις διάξευξης (Σωστό ή Λάθος) όπου ζητείται η αιτιολόγηση της επιλογής-απάντησης	59
Τυπολογία ζητούμενων κλειστού τύπου	62
Ερωτήσεις ανοικτού τύπου	63
Μεθοδολογία και τεχνική στην οργάνωση του επιχειρήματος	64
Τρόποι οργάνωσης επιχειρημάτων	65
Ανάπτυξη κειμενικής φράσης ή περιόδου	66
Ερωτήματα / ζητούμενα αναγνώρισης, εντοπισμού, σχολιασμού και αξιολόγησης των λεξικογραμματικών φαινομένων	70
Ενεργητική και παθητική σύνταξη	74
Χρηστικές επισημάνσεις για τη μετατροπή των δύο συντάξεων στην αντίθετή τους	75
Επιλογή ασκήσεων από τις πανελλήνιες εξετάσεις (2002-2017)	77
Τα ρηματικά πρόσωπα και η λειτουργία τους	79
Παρατακτική, υποτακτική σύνδεση	81
<i>Η διαδοχική υπόταξη</i>	82
<i>Το ασύνδετο σχήμα</i>	82
<i>Μακροπερίοδος λόγος</i>	83
<i>Βραχυπερίοδος ή μικροπερίοδος λόγος</i>	83
<i>Ευθύς λόγος</i>	84
<i>Ο πλάγιος λόγος</i>	84
<i>Μετατροπές/μεταβολές από τον Ευθύ στον Πλάγιο λόγο</i>	85
<i>Οι μεταβολές που υφίστανται οι ρηματικοί τύποι</i>	85
<i>Οι χρόνοι και οι εγκλίσεις του ρήματος</i>	86
Οι μορφές τροπικότητας	89
Το ύφος	91
<i>Η τυπολογία των ειδών ύφους</i>	92
Η λειτουργία των σημείων στίξης	96

<i>Η συντακτική λειτουργία των σημείων στίξης</i>	96
<i>Η σχολιαστική λειτουργία των σημείων στίξης</i>	104
Η τυπολογία των λεξιλογικών ασκήσεων	109
Ειδικό λεξιλόγιο / ειδική ορολογία / επιστημονικό λεξιλόγιο	116
Αναφορικές προτάσεις	117
Ερωτήματα / Ζητούμενα σχετικά με τη δομή/οργάνωση του λόγου	118
<i>Η παράγραφος</i>	118
<i>Η δομή της παραγράφου</i>	118
<i>Λεπτομέρειες – σχόλια της παραγράφου</i>	122
<i>Πρόταση (ή περίοδος) κατακλείδα</i>	123
<i>Μέθοδοι, τεχνικές, τρόποι ανάπτυξης παραγράφου</i>	124
Η συνοχή και η συνεκτικότητα	133
Ο τίτλος	137
Ο πλαγιότιτλος	139
Διαφοροποίηση της παραγραφοποίησης	140
<i>A) Χωρισμός παραγράφου σε μικρότερες</i>	140
<i>B) Ένωση/σύμπτυξη μικρότερων παραγράφων σε μία εκτενέστερη</i>	141
Το διάγραμμα κειμένου	142
Η Πειθώ	144
Τρόποι/στρατηγικές πειθούς	144
<i>Επίκληση στη λογική</i>	144
<i>Επίκληση στο συναίσθημα</i>	152
<i>Επίκληση στην αυθεντία</i>	154
<i>Επίκληση στο ήθος του πομπού</i>	155
<i>Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου</i>	156
Τρόπος τεκμηρίωσης/δικαιολόγησης/αιτιολόγησης του χαρακτηρισμού συγκεκριμένου τρόπου πειθούς	157
Μορφές πειθούς	158
<i>Η πειθώ στη διαφήμιση</i>	158
<i>Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο</i>	162
<i>Η πειθώ στον πολιτικό λόγο</i>	163
Ερωτήσεις/ζητούμενα/δραστηριότητες με άξονα την «πειθώ»	167

Κειμενικά / Γραμματειακά Είδη	168
Το δοκίμιο	168
Το άρθρο	169
Η επιφυλλίδα	170
Τα πολυτροπικά κείμενα	172
Το σκίτσο – γελοιογραφία	175

Γ' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΜΑ ΤΡΙΤΟ

Συμβατική οριοθέτηση των περιόδων της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας	185
Τεχνοτροπίες	196
Το ύφος	200
Σχήματα λόγου	205
<i>A. Σχήματα Λέξεων</i>	207
<i>B. Σχήματα Διάνοιας</i>	210
Στοιχεία νεοελληνικής μετρικής	215
Ενδεικτικό πλάνο – σχέδιο μελέτης λογοτεχνικού έργου	218
Χρηστικό λεξικό βασικών λογοτεχνικών όρων	220
Το δημοτικό τραγούδι	225
Επιλογή στοιχείων θεωρίας της Λογοτεχνίας – Χρηστικό υλικό	231
Στοιχεία αφηγηματολογίας	238
<i>Ο χώρος και ο χρόνος</i>	238
<i>Αφηγηματικές τεχνικές</i>	239
<i>Αφηγηματικοί τρόποι</i>	241
<i>Ο αφηγηματικός χρόνος</i>	245
<i>Ο χρόνος ως προς τη διάρκεια των γεγονότων</i>	247
Παραγωγή ερμηνευτικού σχολίου	250
<i>Αξιολόγηση/Αποτίμηση ερμηνευτικού σχολίου</i>	252
<i>Ενδεικτικές εκφωνήσεις θεμάτων ερμηνευτικού σχολίου</i>	254
<i>Ενδεικτικές ενάρξεις του μικροκειμένου στο πλαίσιο της παραγωγής του ερμηνευτικού σχολίου</i>	254
<i>Χρηστικό λεξικό / γλωσσάρι όρων για την πλαisiώση της παραγωγής ερμηνευτικού σχολίου</i>	255

Εφαρμογή / Αξιοποίηση κειμενικών δεικτών στο ερμηνευτικό σχόλιο	259
Εφαρμογή / Αξιοποίηση στοιχείων συγκειμένου στο ερμηνευτικό σχόλιο	265

Δ' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ

Παραγωγή κριτικού / επιχειρηματολογικού κειμένου	270
Τυπολογία κειμενικών ειδών	271
Ομιλία - Προσχεδιασμένος λόγος	271
Επιστολή	273
Άρθρο	276
Αποδεικτικό δοκίμιο	278
Χώροι/Τομείς άντλησης αποδεικτικού υλικού και επιχειρημάτων	280
Τομείς θετικής ή αρνητικής αξιολόγησης εννοιών	281
Αιτιολογική προσέγγιση αρνητικών κοινωνικών φαινομένων (Αίτια, παράγοντες, λόγοι)	285
Τρόποι, μέτρα, προτάσεις, λύσεις για την αντιμετώπιση προβλημάτων και την επίτευξη στόχων	287
Η αξιολόγηση της παραγωγής κριτικού λόγου	289

Ε' ΜΕΡΟΣ: Παράρτημα: ΧΡΗΣΤΙΚΟΙ ΕΠΟΠΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

I) Προφορικότητα λόγου	293
II) Το παράδειγμα	293
III) Η λειτουργία της παρομοίωσης/αναλογίας	294
IV) Τρόποι/μέσα συναισθηματικής ενεργοποίησης του δέκτη/αναγνώστη	294
V) Σχέση εικόνας/σκίτσου/γελοιογραφίας και λόγου.....	294
VI) Σύγκριση μη λογοτεχνικών κειμένων	295
VII) Αξιολόγηση τεκμηρίων (αποδεικτικών μέσων)	295
VIII) Η λειτουργία/ρόλος των λόγων λέξεων	295
IX) Τα εκφραστικά μέσα	296
X) Η δομή και ο ρόλος της μεταβατικής παραγράφου	296
XI) Η χρήση και ο ρόλος των ξενικών όρων	296
XII) Η λειτουργία της ειρωνείας	297

ΣΤ' ΜΕΡΟΣ: ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ**Έμφυλες ταυτότητες και στερεότυπα**

1ο κριτήριο αξιολόγησης	301
Κείμενο 1 ^ο : <i>Δεν κερδίζουν με νόμους την Ισότητα</i> , Β. Νέτας	301
Κείμενο 2 ^ο : <i>Παρτίδα Σκάκι</i> , Χ. Κουτσομπέλη	303

Εμείς και το φυσικό περιβάλλον: φόβοι και προσδοκίες

2ο κριτήριο αξιολόγησης	305
Κείμενο 1 ^ο : <i>Η οικολογικοποίηση της σκέψης</i> , Έ. Μορέν	305
Κείμενο 2 ^ο : <i>Ξυπνάμε και η θάλασσα ξυπνά μαζί μας</i> , Γ. Σαραντάρης	307

Αναπαραστάσεις του διαφορετικού άλλου – Ο άλλος ως εχθρός

3ο κριτήριο αξιολόγησης	309
Κείμενο 1 ^ο : <i>Η πνιγμονή</i> , Κ. Ε. Τσιρόπουλος	309
Κείμενο 2 ^ο : <i>Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης</i> , Κ. Καβάφης	312
4ο κριτήριο αξιολόγησης	314
Κείμενο 1 ^ο : <i>Ανθρώπινα δικαιώματα</i> , Γ. Κρανιδιώτης	314
Κείμενο 2 ^ο : <i>Για ένα παιδί που κοιμάται</i> , Δ. Χριστοδούλου	315

Εμείς και οι άλλοι

5ο κριτήριο αξιολόγησης	318
Κείμενο 1 ^ο : <i>Η βιοπολιτική του εθελοντισμού</i> , Σ. Μανουσέλης	318
Κείμενο 2 ^ο : <i>Αν θέλεις να λέγεσαι άνθρωπος</i> , Τ. Λειβαδίτης	320

Αναπαραστάσεις της τεχνολογίας**Ψηφιακό περιβάλλον και ψηφιακός γραμματισμός**

6ο κριτήριο αξιολόγησης	323
Κείμενο 1 ^ο : <i>[Κοινωνικά δίκτυα, συν και πλην]</i> , Τ. Μπάιλα	323
Κείμενο 2 ^ο : <i>Πώς μας απειλεί το Διαδίκτυο</i> , Κ. Τσουκαλάς	324
Κείμενο 3 ^ο : <i>SKYPE</i> , Κ. Αδαλόγλου	326

Ο άλλος ως εχθρός

7ο κριτήριο αξιολόγησης	328
Κείμενο 1 ^ο : <i>Η βία στα γήπεδα</i> , Π. Σ. Χατζημωυσιάδης, Μ. Κ. Αθανασίου	328
Κείμενο 2 ^ο : <i>(Πολυτροπικό)</i>	329
Κείμενο 3 ^ο : <i>Ύμνος ολυμπιακών αγώνων</i> , Κ. Παλαμάς	330

Σχέσεις αλληλεπίδρασης στον χώρο της εκπαίδευσης

8ο κριτήριο αξιολόγησης	332
Κείμενο 1 ^ο : <i>Το φαινόμενο της βίας στο ελληνικό σχολείο</i> , άρθρο από τον ηλεκτρονικό τύπο	332
Κείμενο 2 ^ο : <i>Ζωή μπροστά</i> , Γ. Κατσέλης	334

Αναπαραστάσεις του διαφορετικού άλλου

9ο κριτήριο αξιολόγησης	336
Κείμενο 1 ^ο : <i>[Άτομα με αναπηρία και Μ.Μ.Ε.]</i> , Ι. Δεσποτοπούλου,	336
Κείμενο 2 ^ο : <i>Πάντα ήρωες</i> , F. Marsaud	337

Αναπαραστάσεις της τεχνολογίας

10ο κριτήριο αξιολόγησης	341
Κείμενο 1 ^ο : <i>Το γιατρικό της αμόλυντης λογοτεχνίας</i> , Θ. Γρηγοριάδης	341
Κείμενο 2 ^ο : <i>Γράφειν</i> , Κ. Ε. Τσιρόπουλος	342
Κείμενο 3 ^ο : <i>ποίημα από τη συλλογή «Σε βρίσκει η ποίηση»</i> , Τ. Πατρίκιος	343

Σ' ΜΕΡΟΣ: ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1ο κριτήριο αξιολόγησης	349
2ο κριτήριο αξιολόγησης	350
3ο κριτήριο αξιολόγησης	353
4ο κριτήριο αξιολόγησης	355
5ο κριτήριο αξιολόγησης	357
6ο κριτήριο αξιολόγησης	360
7ο κριτήριο αξιολόγησης	362
8ο κριτήριο αξιολόγησης	364
9ο κριτήριο αξιολόγησης	367
10ο κριτήριο αξιολόγησης	369

Επιλογή Βιβλιογραφίας	373
------------------------------------	------------

Βιογραφικά σημειώματα	375
------------------------------------	------------

Το **πρώτο θέμα** σχετίζεται με τα μη λογοτεχνικά κείμενα και αφορά στη συνοπτική νοηματική απόδοση από τους μαθητές και τις μαθήτριες μέρους ενός κειμένου ή τη συνοπτική απόδοση των απόψεων που διατυπώνονται σε ένα κείμενο για κάποιο ζήτημα.

► Το πρώτο θέμα βαθμολογείται με 15 μονάδες.

ΘΕΜΑ ΠΡΩΤΟ

Περίληψη

Η διδακτική της περίληψης

A) Τι είναι η περίληψη

Η περίληψη ως μετακείμενο συνιστά πύκνωση-σύμπτυξη των βαρυνουσών πληροφοριών αρχικού/μητρικού κειμένου, ώστε να αναδεικνύεται το θεματικό κέντρο και τα υποθέματα με μια σαφή γενικότητα. Είναι κείμενο αυστηρά δομημένο με συνοχή και συνεκτικότητα, χωρίς να αποτελεί αυτόνομο γραμματειακό είδος.

B) Τρόποι εκφοράς ζητούμενων που υποδεικνύουν περιληπτική απόδοση κειμένου:

- Σύμφωνα με το **νέο πρόγραμμα σπουδών** και στο πλαίσιο της **ενιαίας εξέτασης**, η περίληψη υποβάλλεται ως άσκηση στο **πρώτο θέμα** και σχετίζεται με τα μη λογοτεχνικά κείμενα.
- Ορίζεται με σαφήνεια ότι το ζητούμενο αφορά:
 - ✓ την περιληπτική απόδοση τμήματος ευρύτερου κειμένου,
 - ✓ την πύκνωση-περιληπτική αναδιατύπωση των απόψεων που εκφέρονται-διατυπώνονται για ορισμένο ζήτημα (**εστιασμένη περίληψη**).
- **Αντιπροσωπευτικές διατυπώσεις ζητούμενου που αφορά την πύκνωση μέρους αρχικού κειμένου:**
 - ✓ Να αποδώσετε περιληπτικά το νοηματικό περιεχόμενο των δύο πρώτων παραγράφων του κειμένου (70-80 λέξεις).
 - ✓ Για τις ανάγκες μιας συζήτησης που θα διεξαχθεί στην τάξη σας, αφού μελετήσετε το παραπάνω κείμενο, να παρουσιάσετε συνοπτικά το περιεχόμενο των τριών τελευταίων παραγράφων του (70-80 λέξεις).
 - ✓ Να αποδώσετε περιληπτικά/συνοπτικά τις βαρύνουσες πληροφορίες του παρακάτω κειμενικού αποσπάσματος «...» (50-60 λέξεις).
 - ✓ Να συνοψίσετε το περιεχόμενο της 1ης παραγράφου του κειμένου (50-60 λέξεις).
- **Αντιπροσωπευτικές διατυπώσεις ζητούμενου που αφορά τη συνοπτική απόδοση ολόκληρου κειμένου** (Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για απόσπασμα ολιγόστιχο εκτενούς κειμένου)
 - ✓ Να πυκνώσετε το περιεχόμενο του κειμένου σε μια παράγραφο (100-120 λέξεων)

- ✓ Να συντάξετε περίληψη του κειμενικού αποσπάσματος αποφεύγοντας τον σχολιασμό των πληροφοριών του (100-120 λέξεις).
- ✓ Το παραπάνω άρθρο δημοσιεύτηκε πρόσφατα σε εφημερίδα. Να πυκνώσετε το νοηματικό του περιεχόμενο (100-120 λέξεις).
- **Αντιπροσωπευτικές διατυπώσεις ζητούμενου που αφορά την πύκνωση-συνοπτική απόδοση των θέσεων/απόψεων που εκφέρονται σε προσφερόμενο κείμενο για ορισμένο ζήτημα όπως: έκταση ενός προβλήματος, αιτίες που το προκαλούν, επιδράσεις, ληπτέα μέτρα αντιμετώπισής του, επιχειρήματα που επιστρατεύει ο συντάκτης του κ.ά.** (επιλεκτική/εστιασμένη περίληψη).
 - ✓ Να παρουσιάσετε σε μια παράγραφο επιγραμματικά τη θέση του δοκιμιογράφου για τα αίτια της ενδοσχολικής βίας (70-80 λέξεις).
 - ✓ Αντλώντας πληροφορίες από το πρώτο κείμενο, να αναφέρετε συνοπτικά τις αιτίες που προκαλεί το φαινόμενο του κομορμισμού (60-70 λέξεις).
 - ✓ Σε περιληπτικό κείμενο (60-70 λέξεων) να καταγράψετε τα επιχειρήματα του συγγραφέα αναφορικά με το φαινόμενο της αποστασιοποίησης των νέων από τα κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα.
 - ✓ Να αποδώσετε συνοπτικά την προβληματική-ιδέες του κειμένου που συνάδουν με τον κειμενικό τίτλο (70-80 λέξεις).
 - ✓ Να πυκνώσετε τις απόψεις του δοκιμιογράφου σε σχέση με το θέμα του εκφυλισμού του εθελοντισμού (70-80 λέξεις).

Χρηστική επισήμανση: Αν η ζητούμενη θέση του συντάκτη του κειμένου εντοπίζεται σε διάφορα σημεία του κειμενικού αναπτύγματος, τότε η περίληψη που δομείται αποκτά χαρακτήρα πονήματος κατανόησης του περιεχομένου του αρχικού κειμένου.

Περίληψη ενταγμένη σε επικοινωνιακό πλαίσιο (προσχεδιασμένος προφορικός λόγος)

Η περίληψη υπηρετεί συγκεκριμένο σκοπό και έχει πάντα αποδέκτη. Όταν, όμως, το περιληπτικό κείμενο με βάση το ζητούμενο απευθύνεται ρητά σε συγκεκριμένους αποδέκτες (π.χ. μαθητικό κοινό, μέλη συλλόγου, ομάδα εργασίας κ.ά.), τότε απαιτείται η χρήση προσφώνησης και αποφώνησης).

Προσφώνηση → π.χ. ✓ Αγαπητοί παρευρισκόμενοι,
 ✓ Αγαπητοί συμμαθητές και συμμαθήτριες,
 ✓ Αξιότιμοι προσκεκλημένοι,

Αποφώνηση → π.χ. ✓ Σας ευχαριστώ για το ενδιαφέρον που επιδείξατε.
 ✓ Σας ευχαριστώ που με ακούσατε.
 ✓ Σας ευχαριστώ για την υπομονή και την προσοχή σας.

Χρηστική επισήμανση: Αν η περίληψη που ζητείται προορίζεται να δημοσιευτεί με τη μορφή άρθρου, τότε τιτλοδοτείται. (Στην περίληψη αυτή προτείνεται χρήση της αναφορικής λειτουργίας της γλώσσας).

• **Ευπρόσωπες-Στερεότυπες εναρκτήριες εκφράσεις περίληψης τμήματος ευρύτερου κειμένου.**

- ✓ Στο τμήμα αυτό του κειμένου συντάκτης του...
- ✓ Στο κειμενικό αυτό απόσπασμα ο συγγραφέας πραγματεύεται...
- ✓ Το τμήμα αυτό του κειμένου αναφέρεται...
- ✓ Θεματικός πυρήνας των συγκεκριμένων παραγράφων είναι...
- ✓ Η προβληματική του συγγραφέα στο χωρίο αυτό του κειμένου επικεντρώνεται...
- ✓ Σύμφωνα με τον συντάκτη του κειμένου...
- ✓ Σύμφωνα με τον γράφοντα/γράφουσα...
- ✓ Κατά τον συγγραφέα...
- ✓ Το απόσπασμα του κειμένου αναφέρεται...
- ✓ Ο αρθρογράφος θεωρεί...
- ✓ Ο συντάκτης του κειμένου αναφέρεται μεταξύ άλλων και...
- ✓ Η προβληματική του συγγραφέα στις συγκεκριμένες παραγράφους επικεντρώνεται...
- ✓ Ο αρθρογράφος παρατηρεί, διαπιστώνει, εξετάζει, παρουσιάζει...

• **Ευπρόσωπες – Στερεότυπες εναρκτήριες εκφράσεις εστιασμένης περίληψης**

- ✓ Ο συντάκτης του κειμένου αναλύει, αναφέρεται, προβληματίζεται...
- ✓ Σύμφωνα με τον συντάκτη του κειμένου...
- ✓ Κατά τον συγγραφέα...
- ✓ Στο κείμενο διερευνάται το ζήτημα...
- ✓ Ο συντάκτης του κειμένου, προσεγγίζει το θέμα...
- ✓ Ο συγγραφέας αναφέρεται εκτός των άλλων...
- ✓ Ο αρθρογράφος υποστηρίζει ότι...

• **Ευπρόσωπες – Στερεότυπες ενάρξεις περίληψης του συνόλου του κειμένου**

- ✓ Ο συγγραφέας διερευνά το θέμα...
- ✓ Ο συγγραφέας αναπτύσσει την προβληματική του αναφορικά με...
- ✓ Ο συντάκτης του κειμένου πραγματεύεται το ζήτημα...
- ✓ Ο συγγραφέας του κειμένου εστιάζει την προβληματική του...
- ✓ Το συγκεκριμένο κείμενο αναφέρεται...
- ✓ Στο κείμενο αυτό επιχειρείται η διερεύνηση...
- ✓ Η προβληματική του κειμένου αυτού επικεντρώνεται...
- ✓ Ο συντάκτης του κειμένου αναλύει το ζήτημα...
- ✓ Σύμφωνα με τον συντάκτη του κειμένου...

- ✓ Το πρόβλημα που απασχολεί τον συγγραφέα...
- ✓ Στο κείμενο προβάλλεται, διερευνάται...
- ✓ Ο αρθρογράφος επιχειρηματολογεί αναφορικά με...
- ✓ Στο κείμενο εξετάζεται...
- ✓ Το κείμενο αποτελεί το περιεχόμενο της συνέντευξης/συζήτησης που...
- **Χρηστικοί καταληκτικοί τρόποι περιληπτικού κειμένου**
 - ✓ Καταλήγοντας επισημαίνει...
 - ✓ Καταληκτικά υπογραμμίζει...
 - ✓ Ολοκληρώνει διατυπώνοντας την άποψη ότι...
 - ✓ Κλείνοντας παρατηρεί, διαπιστώνει, αποφαίνεται...
 - ✓ Συνοψίζοντας διατυπώνει τη θέση...
 - ✓ Οδηγείται στο συμπέρασμα...
 - ✓ Συμπερασματικά επισημαίνει...

Τα Ι4 «όχι» στην Περίληψη

- 1) Όχι στην παραχάραξη του θέματος και της θέσης του κειμενογράφου.
- 2) Όχι στη μεταφορά δευτερευουσών πληροφοριών του αρχικού κειμένου.
- 3) Όχι στην άσκοπη εναλλαγή ενεργητικής και παθητικής σύνταξης.
- 4) Όχι στην τυποποιημένη συνοχή και στην απουσία λογικής σύνδεσης των ιδεών.
- 5) Όχι στην παράθεση αυτούσιων περιόδων ή φράσεων του αρχικού κειμένου.
- 6) Όχι στη διατύπωση επιδοκιμαστικών ή αποδοκιμαστικών σχολίων για τις θέσεις του συγγραφέα του κειμένου.
- 7) Όχι στην παράβλεψη του επικοινωνιακού πλαισίου, στο οποίο εγγράφεται η περίληψη.
- 8) Όχι στην υπέρμετρη πύκνωση των βαρυνουσών πληροφοριών του αρχικού κειμένου.
- 9) Όχι στη χρήση τεκμηρίων (στατιστικών στοιχείων, παραδειγμάτων, αυθεντιών κ.ά.).
- 10) Όχι στη χρήση βραχυγραφιών, αρκτικόλεξων και αποσιωπητικών.
- 11) Όχι στην υιοθέτηση της μεταφορικής γλώσσας.
- 12) Όχι στις λεκτικές και νοηματικές επαναλήψεις.
- 13) Όχι στη συνένωση, απλώς, των πλαγιότιτλων των παραγράφων με αυθαίρετη χρήση των διαρθρωτικών λέξεων.
- 14) Όχι στη συσσώρευση μεταδιατυπώσεων (π.χ. ο συγγραφέας επισημαίνει, τονίζει, διασαφηνίζει κ.ά.).

Β' Μέρος

ΘΕΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ

Το **δεύτερο θέμα** σχετίζεται με τα μη λογοτεχνικά κείμενα και αναλύεται σε τρία ερωτήματα, διαφορετικά μεταξύ τους, με δυνατότητα κάποιο/κάποια από αυτά να είναι κλειστού τύπου και με ενδεχόμενη αιτιολόγηση της απάντησης. Ένα από αυτά μπορεί να διαιρείται σε δύο υποερωτήματα.

Τα ερωτήματα σχετίζονται με:

- α) την αξιοποίηση του πλαισίου των κειμένων (κοινωνικού, ιστορικού, πολιτιστικού, του χώρου και του χρόνου) με σκοπό την κατανόηση των λόγων και των ενεργειών των υποκειμένων (ατομικών και συλλογικών) που αναφέρονται στα κείμενα, και των σχέσεων μεταξύ τους.
 - β) τον εντοπισμό και την ερμηνευτική προσέγγιση σκοπών, στάσεων, βασικών θέσεων και προθέσεων του συντάκτη/συντακτών των κειμένων, καθώς και την τεκμηρίωση της βασικής ιδέας του κειμένου,
 - γ) την αξιολόγηση της συνάφειας ιδεών, επιχειρημάτων, τίτλων, υπότιτλων, εικόνων κ.ά. με μια θέση, άποψη ή ζήτημα που θέτει το κείμενο και την αποδεικτικής τους αξίας,
 - δ) τον εντοπισμό και τη συσχέτιση συγκεκριμένων κειμενικών δεικτών που οργανώνουν το κείμενο ως σημασιοδοτημένη κατασκευή –δηλαδή, οι μαθητές/τριες να εντοπίζουν μέσα στο κείμενο δείκτες (π.χ. λεξιλόγιο, ρηματικά πρόσωπα, στίξη, εκφραστικά μέσα, τρόπους σύνταξης, κ.ά.) και να αναγνωρίζουν τη λειτουργία τους στο κείμενο,
 - ε) την αναγνώριση και την ερμηνευτική προσέγγιση του τρόπου σύνδεσης και οργάνωσης ιδεών, προτάσεων, παραγράφων ή διαφόρων σημειωτικών τρόπων σε ένα κείμενο, αφού λάβουν οι μαθητές και οι μαθήτριες υπόψη το επικοινωνιακό πλαίσιο και τα κοινωνικά συμφραζόμενα,
 - στ) τη σύγκριση των μη λογοτεχνικών κειμένων ως προς τις θέσεις, τον τρόπο πραγμάτευσης του θέματος, την πειστικότητα, την αποτελεσματική μετάδοση του νοήματος κ.ά.
- Το **δεύτερο θέμα βαθμολογείται με 40 μονάδες**, που επιμερίζονται σε κάθε ερώτημα ανάλογα με τη βαρύτητά τους (15+15+10). Τα υποερωτήματα, επίσης, βαθμολογούνται ανάλογα με τη βαρύτητά τους.

ΘΕΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ερωτήματα κατανόησης, εντοπισμού, συσχέτισης, ερμηνευτικής αποκωδικοποίησης, αξιολόγησης κειμένου και κατασκευής μικροκειμένου.

Το θέμα του κειμένου, η θέση του συγγραφέα

- ✓ **Θέμα:** Ο όρος περιγράφει το πρόβλημα, φαινόμενο, γεγονός, κρίση, αντικείμενο, έννοια κ.τ.λ. που διερευνά/πραγματεύεται ο συντάκτης του κειμένου.
 - ▶ **Το θέμα** στα κειμενικά είδη (του άρθρου, της επιφυλλίδας, του δοκιμίου, της ομιλίας, της επιστολής) ανιχνεύεται, συνήθως, στο πρώτο τμήμα της προλογικής-εισαγωγικής παραγράφου, στον τίτλο, εφόσον το κείμενο τιτλοδοτείται και ο τίτλος είναι πληροφοριακός/αντικειμενικός, αλλά και σε οποιοδήποτε σημείο του κειμενικού αναπτύγματος.
Σημείωση: Κατά τη διατύπωση του θέματος δόκιμο είναι να αποφεύγεται η εκφορά αξιολογικής ή ερμηνευτικής κρίσης.
- ✓ **Θέση / κατευθυντήρια ιδέα:** Ο όρος περιγράφει τη **στάση** που υιοθετεί ο συντάκτης του κειμένου απέναντι στο θέμα που διερευνά/πραγματεύεται.
 - ▶ **Η θέση** στα κειμενικά είδη (του άρθρου, της επιφυλλίδας, του δοκιμίου, της ομιλίας, της επιστολής) εντοπίζεται, συνήθως, στο δεύτερο μέρος της εισαγωγικής παραγράφου, στον τίτλο, εφόσον υπάρχει και εμπεριέχει σχόλιο, σε οποιοδήποτε σημείο του κειμένου και στον επίλογο.

Παραδειγματική εφαρμογή

Να αποκωδικοποιήσετε το θέμα που πραγματεύεται ο συγγραφέας του κειμένου και να αναδείξετε τη θέση που διατυπώνει.

Το δικαίωμα στη διαφορά

Κανείς δεν θα μπορούσε να φανταστεί πριν λίγα χρόνια πόσο επίκαιρη θα γινόταν η αρετή της ανεκτικότητας. Κανείς δεν μπορούσε να προβλέψει ότι οι εθνικές και θρησκευτικές διαφορές ήταν δυνατό να εκτραπούν τόσο εύκολα σε μίσος, το οποίο θα όπλιζε στρατούς και θα τους ωθούσε σε αιματηρές συγκρούσεις, θα γεννούσε εμπρηστές που με τους πυρσούς τους θα πυρπολούσαν κατοικίες αλλοδαπών, θα ενέ-

πνεε δημοσιογράφους να προτρέψουν σε πρωτοσέλιδα εφημερίδων τους πολιτικούς με συνθήματα όπως «Τσακίστε τους εχθρούς». Και όμως, παρόμοια φαινόμενα αποτελούν σήμερα πραγματικότητα. Γίνεται έτσι ξαφνικά επιτακτική η ανάγκη να ξανασκεφτούμε μια αρετή που μέχρι πριν από λίγο όλοι θεωρούσαμε ότι ανήκει στα πολιτιστικά μας αυτονόητα: την αρετή της ανεκτικότητας.

Οι αγώνες για ανεξιθρησκία, για κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων, για ελευθερία του λόγου και της συνείδησης, για αποποινικοποίηση του φρονήματος και πάνω από όλα, για καθιέρωση φιλελεύθερων και δημοκρατικών θεσμών, συνδέονται άρρηκτα με το αίτημα της ανεκτικότητας.

Η αξία της ανεκτικότητας προκύπτει ανάγλυφη, αν τη συγκρίνουμε με το αντίθετό της: τον φανατισμό και τη μισαλλοδοξία. Καθημερινή εμπειρία όλων μας είναι ότι στον κόσμο δεν επικρατούν ενιαίες θρησκευτικές πολιτικές ή ηθικές αντιλήψεις και ότι στα διάφορα πρακτικά ερωτήματα που απασχολούν ένα μεγαλύτερο ή μικρότερο κύκλο ανθρώπων δεν δίνονται συνήθως ομόφωνες απαντήσεις. Φανατικός και μισαλλόδοξος δεν είναι απλώς όποιος είναι πεισμένος ότι οι δικές του αξίες, απόψεις και προτάσεις είναι ορθότερες. Αποκλείει εκ των προτέρων το να έχουν οι άλλοι ορθές αξίες, απόψεις και προτάσεις.

Αντίθετα, η ανεκτικότητα είναι η στάση εκείνου που, αν επιμένει στις απόψεις του, είναι επειδή έχει προηγουμένως προσπαθήσει να ελέγξει την ορθότητά τους. Είναι η στάση εκείνου που δέχεται εκ των προτέρων ότι μπορεί να έχει κάνει λάθος στις εκτιμήσεις του και που θεωρεί ευπρόσδεκτα τα επιχειρήματα των άλλων, γιατί τον βοηθούν να οξύνει τον έλεγχό του.

Η ηθική της ανεκτικότητας είναι ηθική της ειρήνης. Αξιώνει από όλους μας, εν όψει του γεγονότος ότι μας χωρίζουν πολλά πράγματα, να προτάσσουμε πάντα αυτά που μας ενώνουν. Και σήμερα μας ενώνουν πολύ περισσότερα πράγματα από όσα ένωναν τους ανθρώπους σε παλαιότερες εποχές. Μας ενώνει όχι απλώς η επιθυμία αποφυγής του πολέμου, αλλά και η συνείδηση ότι μόνο με τον συντονισμό των προσπαθειών όλων μας μπορούν πια να εξασφαλιστούν ακόμη και οι φυσικές και βιολογικές προϋποθέσεις της επιβίωσής μας.

(Διασκευή) Π. Σούρλας

Ενδεικτική απάντηση

- ✓ **Θέμα:** Ο συντάκτης του κειμένου πραγματεύεται το ζήτημα της αξίας της αρετής της ανεκτικότητας στους χρόνους μας.
- ✓ **Θέση:** Σύμφωνα με το συντάκτη του κειμένου, επιβάλλεται να πρωτανεύσει η αρετή της ανεκτικότητας, η οποία συνιστά άρνηση της μισαλλοδοξίας και συνυφαίνεται άρρηκτα με τους αγώνες της ανθρωπότητας για την κατοχύρωση ατομικών και πολιτικών ελευθεριών και την εδραίωση της παγκόσμιας ειρήνης.

Η οπτική γωνία του κειμενογράφου

Υποκειμενική οπτική γωνία: Ο συντάκτης του κειμένου τοποθετείται, θεωρεί, προσεγγίζει, αποτιμά, βιώνει την πραγματικότητα υπό το πρίσμα της προσωπικής θέασης, που είναι απόρροια προσωπικών βιωμάτων, ιδεολογικού προσανατολισμού, πνευματικού υποβάθρου, συναισθηματικής φόρτισης, επαγγελματικού ρόλου, ιδιοτελών σκοπιμοτήτων, παραπληροφόρησης κ.λπ.

Α) Η υποκειμενική, εσωτερική, προσωπική οπτική γωνία στα κείμενα αποφαντικού/κριτικού χαρακτήρα:

Γνωρίσματα

- ✓ Επιλέγεται η συνυποδηλωτική λειτουργία της γλώσσας.
 - ✓ Κυριαρχεί το α' ενικό ρηματικό πρόσωπο.
 - ✓ Προκρίνεται η ενεργητική σύνταξη.
 - ✓ Το ύφος του λόγου αποκτά προσωπικό τόνο και λογοτεχνική χροιά.
 - ✓ Αξιοποιείται ως στρατηγική πειθούς η επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη
 - ✓ Χρησιμοποιείται ο βραχυπερίοδος/μικροπερίοδος λόγος.
- **Το επικοινωνιακό αποτέλεσμα που προκύπτει:** Επιτυγχάνεται η βιωματική προσέγγιση του θέματος και προσδίδεται στο ύφος του λόγου αμεσότητα, ζωντάνια, παραστατικότητα, με αποτέλεσμα να προκαλείται η συγκινησιακή διέγερση του δέκτη (αναγνώστη-ακροατή).

Β) Η υποκειμενική οπτική γωνία στα αφηγηματικά κείμενα.

Ο πομπός αφηγείται τα συμβάντα είτε ως πρωταγωνιστής είτε ως αυτόπτης και αυτή-κοος μάρτυρας. Στην περίπτωση αυτή η αφήγηση είναι, κυρίως, πρωτοπρόσωπη. Είτε ως πρωταγωνιστής (αυτοδιηγητικός αφηγητής) είτε ως απλός ήρωας, συμμετοχος (ομοδιηγητικός αφηγητής) προσεγγίζει τα δρώμενα/πράγματα από την εσωτερική/υποκειμενική οπτική.

- **Το επικοινωνιακό αποτέλεσμα που προκύπτει:** Η αφήγηση λαμβάνει το χαρακτήρα προσωπικής μαρτυρίας και αποκτά αμεσότητα, παραστατικότητα, ζωντάνια, συντελώντας στη συναισθηματική-συγκινησιακή φόρτιση του δέκτη.

Παραδειγματική εφαρμογή

Να επισημάνετε στοιχεία που πιστοποιούν την υποκειμενική οπτική γωνία του συγγραφέα στο κειμενικό απόσπασμα:

«...Από αντίδραση έφτασα στο άλλο άκρο. Ήθελα να γίνει φανερό πως η γλώσσα μας είναι σε θέση, και μπορεί πια, ν' αποτυπώσει το πιο περίπλοκο ρητορικό σχήμα, να παρακολουθήσει το πιο ασυγκράτητο παραλήρημα, να προικιστεί με τη λαμπρότερη χλιδή, να γεμίσει δύο και τρεις σελίδες, αν η περίπτωση το φέρει, με μια μοναδική φράση, που να διαγράψει με όσο γίνεται μεγαλύτερη άνεση και χάρη την τροχιά της, ίδια κομής που πάει αρμενίζοντας με αργούς ελιγμούς και χάνεται μέσα στον ουρανό της νύχτας σπιθοβολώντας...»

[Οδυσσεάς Ελύτης, Ανοιχτά χαρτιά]

Απάντηση

- α) Βιωματική προσέγγιση της δυναμικής της ελληνικής γλώσσας.
- β) Χρήση α' ενικού ρηματικού προσώπου.
- γ) Προκρίνεται η ενεργητική σύνταξη.
- δ) Το ύφος του λόγου είναι οικείο, προσωπικό, λογοτεχνικό.
- ε) Υιοθετείται η συνυποδηλωτική λειτουργία της γλώσσας.
- ζ) Κυριαρχεί η επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη.

Γ) Αντικειμενική (εξωτερική, ουδέτερη, αμερόληπτη, απρόσωπη) οπτική στα κείμενα αποφαντικού/κριτικού χαρακτήρα).

Γνωρίσματα

- ✓ Επιλέγεται η δηλωτική λειτουργία της γλώσσας.
 - ✓ Κυριαρχεί το γ' ρηματικό πρόσωπο.
 - ✓ Προκρίνεται η παθητική σύνταξη.
 - ✓ Το ύφος του λόγου αποκτά πληροφοριακό, αντικειμενικό, απρόσωπο, επίσημο και ουδέτερο χαρακτήρα.
 - ✓ Αξιοποιείται ως στρατηγική πειθούς η επίκληση στη λογική και η επίκληση στην αυθεντία.
 - ✓ Χρησιμοποιείται ο μακροπερίοδος λόγος.
- **Το επικοινωνιακό αποτέλεσμα που προκύπτει:** Επιτυγχάνεται η απροκατάληπτη, αξιόπιστη και αντικειμενική παράθεση της συλλογιστικής του πομπού, με αποτέλεσμα ο δέκτης να διαμορφώνει ελεύθερα και ανεπηρέαστα την προσωπική του άποψη, χωρίς να ετεροκαθορίζεται από τη θέση-εκδοχή του συγγραφέα.

Γ' Μέρος

ΘΕΜΑ ΤΡΙΤΟ

Το **τρίτο θέμα** σχετίζεται με το λογοτεχνικό κείμενο και αφορά στην παραγωγή ερμηνευτικού σχολίου, με το οποίο επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες, αφενός να αναπτύσσουν κρίσιμα θέματα/ερωτήματα που πραγματεύεται το λογοτεχνικό κείμενο, αξιοποιώντας συνδυαστικά κειμενικούς δείκτες ή και στοιχεία συγκεκριμένου, αφετέρου να τοποθετούνται/ανταποκρίνονται στα θέματα/ερωτήματα αυτά, τεκμηριώνοντας τις προσωπικές τους θέσεις. Η προβλεπόμενη έκταση της απάντησης μπορεί να κυμαίνεται από 100 έως 200 λέξεις.

- Το τρίτο θέμα βαθμολογείται με 15 μονάδες.

ΘΕΜΑ ΤΡΙΤΟ

Συμβατική οριοθέτηση των περιόδων της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Με τον όρο **Νεοελληνική Λογοτεχνία** εννοούμε το σύνολο των λογοτεχνικών έργων (γραπτών και προφορικών) σε γλώσσα νεοελληνική. Για να ανήκει συνεπώς ένα έργο στη νεοελληνική λογοτεχνία, πρέπει: πρώτο, **να είναι λογοτεχνικό**, δηλαδή να έχει αισθητική αξία. Τέτοια αξία δίνει στο έργο η φροντισμένη μορφή, με την οποία απεικονίζεται το πνευματικό και ψυχικό περιεχόμενο του ανθρώπου (σκέψεις, επιθυμίες, συναισθήματα κ.τλ.)· δεύτερο, **να είναι νεοελληνικό**, να χρησιμοποιεί δηλαδή ως εκφραστικό όργανο τη νεοελληνική γλώσσα, όπως την γνωρίζουμε από τη λαϊκή μας παραγωγή (δημοτικά τραγούδια, μύθοι, παραμύθια, παραδόσεις κ.τλ.) ή από τη λόγια εκείνη παραγωγή, που χρησιμοποιεί όμως μια γλώσσα παρόμοια, στο τυπικό και τη σύνταξη, με τη γλώσσα του λαού».

Μολονότι η πορεία της λογοτεχνίας μέσα στον ιστορικό χρόνο είναι ενιαία, κάθε εποχή διαφοροποιείται από τις άλλες ως προς τη μορφή των δημιουργιών, το περιεχόμενό τους, τα τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά και τα καλλιτεχνικά ρεύματα που διαμορφώνονται.

Ειδικότερα, οι γραμματολόγοι-μελετητές της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, είτε με κριτήριο την έκδοση ενός αξιόλογου έργου είτε με γνώμονα ένα κορυφαίο ιστορικό γεγονός που σηματοδοτεί τα λογοτεχνικά πράγματα, καθορίζουν συμβατικά τις περιόδους της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας ως εξής:

Α' Περίοδος: 9ος αιώνας – 1453

Β' Περίοδος: 1453 – 1669

Γ' Περίοδος: 1669 – 1821

Δ' Περίοδος: 1821 – 1880

Ε' Περίοδος: 1880 – 1930

ΣΤ' Περίοδος: 1930 –

Α' Περίοδος (Ακριτικά, Παραλογές) 9^{ος} αι. – 1453

Ακριτικά

Τα Ακριτικά τραγούδια αναφέρονται στους Ακρίτες, τους φρουρούς των βυζαντινών συνόρων. Η αναφορά γίνεται βέβαια και στα κατορθώματα και τις περιπέτειες των ακριτικών ηρώων, αλλά κυρίως γίνεται στις **μορφές** τους· αυτές κυρίως πλάθει ο λαϊκός ποιητής, αποσκοπώντας όχι να διαχύσει τη φαντασία του ακροατή σε ηρωικές στιγμές, αλλά να δώσει ανθρώπους με πληρότητα, αγωνιστικούς, «αντρειωμένους» (=άντρες). Ειδικά πρέπει να προσεχτεί η σημασία της λέξης «αντρειωμένος»· σήμερα κατέληξε να δηλώνει το γενναίο και το δυνατό· στο ακριτικό τραγούδι όμως (και γενικά σχεδόν στο δημοτικό) η σημασία της είναι πλατύτερη, βαθύτερη, δυναμικότερη: «αντρειωμένος» είναι ο γενναίος, ο δυνατός, ο ιπποτικός, ο καλός και ενάρετος, ο πολέμαρχος. Περίπου συνώνυμα τα «λεβέντης», «παλληκάρι», «πραγματικός άντρας».

Οι αιώνες 8^{ος}, 9^{ος}, και 10^{ος} είναι αιώνες επικοί για το Βυζάντιο. Ο νέος εχθρός, οι Άραβες, ιερό χρέος θεωρούν την κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Δραματικές συγκρούσεις λαμβάνουν χώρα στα νότια κι ανατολικά σύνορα του κράτους, συγκρούσεις που θα πάρουν την πιο μεγάλη **συχνότητα** και την πιο υψηλή **ένταση**, έτσι που θα δημιουργηθεί η **επική κορύφωση**. Απ' αυτό το κλίμα αναδύθηκαν, όπως ήταν φυσικό, διάφοροι ήρωες, που θα τους τραγουδήσει ο λαός. Αλλά η λαϊκή φαντασία είναι μυθιστορική, κινείται δηλαδή ανάμεσα στην ιστορία (=πραγματικό γεγονός) και στο μύθο (=μυθική ανάπλαση του πραγματικού γεγονότος)· έτσι ο λαός δε θα μας δώσει απλώς ήρωες, αλλά **ηρωικές ανθρώπινες μορφές**, πλουτισμένες βαθιά και δυναμικά.

Ονόματα ακριτικών μορφών σώθηκαν στα τραγούδια αρκετά, καθώς Αρμούρης, Αλέξης Αντρόνικος, Κωνσταντής (Ξαντίνον στα ποντιακά), (Βλαχόπουλος, Πορφύρης, Γιάννος, Φωκάς, Πετροτράχηλος, Μαυραϊλής κ.ά. Ανώτερος όμως απ' όλους παρουσιάζεται ο Διογένης, που αποτελεί όχι μόνο τον αντιπροσωπευτικό ακρίτα, αλλά κάτι σαν τη συνισταμένη όλων των ακριτών. Ιστορικό του πρότυπο είναι πιθανότατα κάποιος Διογένης, για τον οποίο έχουμε μια πληροφορία του Θεοφάνη πως σκοτώθηκε σε μάχη με τους Άραβες: «ἔπεσε δέ καί Διογένης, ὁ τῶν Ἀνατολικῶν τουρμαρχῆς (στρατ. διοικητής), ἀνὴρ ἰκανός».

Έμφυλες ταυτότητες και στερεότυπα

1ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Κείμενο 1ο

«Δεν κερδίζουν με νόμους την Ισότητα»

Υπάρχει η εσφαλμένη εντύπωση, σε μια μειοψηφία φεμινιστριών κυρίως, ότι οι άνδρες στο σύνολό τους αντιμάχονται τις γυναίκες και αντιδρούν σ' αυτό που οι ίδιες ονομάζουν ισότητα και δικαιώματα της γυναίκας. Οι άνδρες είναι υπέρ της ισότητας και αντίθετοι σε όποια διάκριση, είτε είναι σε βάρος τους είτε είναι σε βάρος της γυναίκας. Το γεγονός ότι η ανδροκρατούμενη Βουλή έχει θεσμοθετήσει την ισότητα και αποδέχεται τόσα μέτρα υπέρ των γυναικών αποτελεί απόδειξη γι' αυτό. Γιατί, στο κάτω κάτω της γραφής, ισότητα σημαίνει ίσο επιμερισμό των βαρών, που θα ήταν ανόητο να μην το δεχτούν οι άνδρες.

Πολλά ακούστηκαν και γράφτηκαν για την ισότητα των δύο φύλων με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας. Είναι σωστή η καθιέρωση αυτής της ημέρας, που παρέχει τη δυνατότητα για διάλογο και για την προβολή θεμάτων, που απασχολούν τις γυναίκες. Το πρόβλημα είναι να ακουστούν όλες οι γυναικείες απόψεις, αλλά και οι θέσεις των ανδρών. Ωστόσο ακούγονται περισσότερο οι απόψεις των οργανωμένων στο γυναικείο κίνημα γυναικών και σχεδόν καθόλου των μη οργανωμένων, που είναι η συντριπτική πλειοψηφία. Και η άρνηση να οργανωθούν δεν οφείλεται μάλλον σε κάποια ανδρική απαγόρευση. Αλλού πρέπει να αναζητηθούν τα αίτια, γιατί σήμερα οι γυναίκες, ιδίως οι νέες, έχουν απελευθερωθεί και δεν δέχονται απαγορεύσεις. Το κίνημα είναι που πρέπει να βρει τρόπους, στόχους και συνθήματα για να τις προσελκύσει ή να τις κάνει να δουν με συμπάθεια την προσπάθεια, για να συμπορευτούν περισσότερες.

Είναι γεγονός ότι η εφαρμογή της ισότητας στέρησε τις γυναίκες από ορισμένα προνόμια, όπως τους έδωσε και πάρα πολλά δικαιώματα, που καλώς τα έδωσε. Με σωστούς χειρισμούς κάποια προνόμια, αντί να καταργηθούν, θα ήταν δυνατό να επεκταθούν και στους άνδρες. Να αναφέρουμε ένα απλό παράδειγμα: Με την τυπική και όχι ουσιαστική κατάργηση της προίκας, καταργήθηκε και το επίδομα της προικοδό-

τησης, που έδιναν ορισμένα ασφαλιστικά ταμεία. Αντί να καταργηθεί, θα μπορούσε να μετατραπεί σε επίδομα αποκατάστασης και να δίνεται και στα αγόρια. Επίσης το δικαίωμα της εργαζόμενης μητέρας να μπορεί να συνταξιοδοτηθεί μετά από 15 χρόνια δουλειάς, θα μπορούσε, αντί να καταργηθεί, να συνεχίσει να ισχύει με δυνατότητα επιλογής από τον έναν εκ των δύο συζύγων. Δηλαδή να αποφασίζει το ζευγάρι το ενδεχόμενο συνταξιοδότησης του ενός –γιατί όχι του άνδρα– μετά από 15 χρόνια συντάξιμης εργασίας. Υπάρχουν πολλά τέτοιου είδους πρακτικά θέματα, που σάρωσε η «ισότητα», με διάφορες αστήρικτες δικαιολογίες, οι οποίες περισσότερο βόλευαν τα κρατικά ταμεία, παρά ικανοποιούσαν γυναικεία αιτήματα. Και να αναφέρουμε ένα ακόμη σοβαρό, που είναι η συνταξιοδότηση της άγαμης θυγατέρας από το ταμείο ασφάλισης του πατέρα. Το δικαίωμα θα πρέπει να διατηρηθεί ίσως με την πληρωμή κάποιου ασφαλιστρού. Τι εξυπηρετεί να εμποδίσουμε τον πατέρα ή τη μητέρα να αφήσει μια σύνταξη στο παιδί του, ένα όποιο εισόδημα; Μήπως δεν μπορεί να το κάνει καταφεύγοντας στην ιδιωτική ασφάλιση, με ένα συμβόλαιο που να καλύπτει τα παιδιά του, στην περίπτωση ενός απρόοπτου ή και φυσιολογικού θανάτου;

Είναι λοιπόν θέμα μιας πλατύτερης κοινωνικής αντίληψης, που πρέπει να υπάρχει στο γυναικείο κίνημα, χωρίς να κολλάει σε κάποια συνθήματα. Θα χρειαζόμασταν επομένως –όπως αναγνωρίζουν και πολλές γυναίκες– περισσότερο από ένα γυναικείο, ένα ανθρώπινο κίνημα, που να ενδιαφερθεί πλατύτερα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και να διεκδικήσει κατακτήσεις, που θα βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής και συμπόρευσης των δύο φύλων, που τόσο έχουν ανάγκη το ένα το άλλο, για να ολοκληρώσουν την ύπαρξή τους, να αλληλοσυμπληρώνονται και να αλληλοκατανοούνται. Ισότητα δεν επέρχεται με το να στείλουν οι γυναίκες τον άνδρα στην κουζίνα ή να του αναθέσουν μέρος της καθαρά μητρικής φροντίδας για το παιδί. Ισότητα δεν επέρχεται με το να αρνηθούν οι γυναίκες το φύλο τους, τις φυσικές τους ιδιαιτερότητες, τις ευαισθησίες τους, τη θηλυκότητά τους, την ιδιομορφία τους, ό,τι τις κάνει γυναίκες. Ισότητα δεν θα επιτευχθεί με άρνηση και αντίθεση, ούτε μόνο με νόμους.

Το ζητούμενο είναι ν' αλλάξει η νοοτροπία, προπαντός ανάμεσα στις γενιές, αυτή με την οποία διαποτίζει η μια την άλλη, η μάνα την κόρη ή και ο πατέρας το παιδί του. Η νοοτροπία ακόμη θ' αλλάξει, όταν η γυναίκα φροντίσει η ίδια να ανεβάσει τη διαπραγματευτική της ικανότητα στο επίπεδο του άνδρα. Και το κυριότερο, όταν οι ίδιες πάλι οι γυναίκες θα φτάσουν στο σημείο να εμπιστεύονται τις γυναίκες σε όλα. Όπως οι ίδιες ομολογούν, δεν τις εμπιστεύονται. Και η απόδειξη είναι ότι δεν τις ψηφίζουν στις εκλογές. Με πολλή διστακτικότητα τους εμπιστεύονται τη διαχείριση των κοινών ή τους αναθέτουν κάποια εργασία. Είναι η νοοτροπία που πρέπει να λείψει. Και εκεί χρειάζεται αγώνας.

Βίκτωρ Νέτας
εφημερίδα «Ελευθεροτυπία»

Κείμενο 2ο**Παρτίδα Σκάκι**

«Καθίσαμε απέναντι.
Τα δικά μου πιόνια ήταν σύννεφα.
Τα δικά του σίδερο και αίμα.
Αυτός είχε τα μαύρα.
Σκληροί, γυαλιστεροί οι πύργοι του
επιτέθηκαν με ορμή
ενώ η βασίλισσά μου
ξεντυνόταν στο σκοτάδι.
Ήταν καλός αντίπαλος,
προέβλεπε κάθε μου κίνηση
πριν καλά καλά ακόμα την σκεφτώ,
κι εγώ παρ' όλα αυτά την έκανα,
με την ήρεμη εγκατάλειψη αυτού
που βαδίζει στο χαμό του.
Ίσως τελικά να με γοήτευε
το πόσο γρήγορα εξόντωσε τους στρατιώτες μου
τους αξιωματικούς, τους πύργους, τα οχυρά,
τις γέφυρες, τον βασιλιά τον ίδιο,
πόσο εύκολα διαπέρασε, εισχώρησε και άλωσε
βασίλεια ολόκληρα αρχαίας σιωπής
και πώς τελικά αιχμαλώτισε εκείνη τη μικρή βασίλισσα
από νεραϊδοκλωστή
που τόσο της άρεσε να διαφεύγει με πειρατικά καράβια
στις χώρες του ποτέ.
Ναι, ομολογώ ότι γνώριζα από πριν πως θα νικήσει.
Άλλωστε, γι' αυτό έπαιξα μαζί του.
Γιατί, έστω και μια φορά, μες στη ζωή,
αξίζει κανείς να παίξει για να χάσει.

Χλόη Κουτσομπέλη

ΘΕΜΑΤΑ**Θέμα Α**

Σε μια παράγραφο (60-70) λέξεων να αποδώσετε συνοπτικά το περιεχόμενο των τριών πρώτων παραγράφων του κειμένου, χωρίς να προσθέσετε δικά σας σχόλια.

Θέμα Β**Ερώτημα 1ο**

Να ελέγξετε την ορθότητα ή το λάθος, σύμφωνα με το κείμενο Ι αναφοράς, των παρακάτω ισχυρισμών σημειώνοντας (Σωστό) ή (Λάθος). Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας παραπέμποντας στο κείμενο. (Μονάδες 15)

- α) Οι άνδρες στο σύνολό τους αντιμάχονται πρωτοβουλίες για την ισότητα των δύο φύλων.
- β) Η παγκόσμια ημέρα της γυναίκας παρέχει τη δυνατότητα έκφρασης των απόψεων των μη οργανωμένων γυναικών.
- γ) Η εφαρμογή της ισότητας δε στέρησε τις γυναίκες από τα προνόμιά τους.
- δ) Η ισότητα δεν επιτυγχάνεται αποκλειστικά με νομοθετικές ρυθμίσεις.
- ε) Οι γυναίκες εμπνέουν εμπιστοσύνη στις γυναίκες.

Ερώτημα 2ο

Στην τρίτη παράγραφο ο συντάκτης του κειμένου καταφεύγει σε παραδείγματα. Πώς ερμηνεύετε την επιλογή του αυτή; (Μονάδες 5)

Ερώτημα 3ο

Ποια είναι η λειτουργία των διαρθρωτικών λέξεων: ωστόσο, επίσης, δηλαδή, λοιπόν, πάλι στη συνοχή του λόγου; (Μονάδες 5)

Ερώτημα 4ο

Ποιο είναι το ρηματικό πρόσωπο που κυριαρχεί στην πρώτη κειμενική παράγραφο; Γιατί το επιλέγει, κατά τη γνώμη σας, ο συντάκτης του κειμένου; (Μονάδες 15)

Θέμα Γ

Αξιοποιώντας τους κειμενικούς δείκτες του ποιήματος (π.χ. εικόνες, μεταφορές, αντιθέσεις) να σχολιάσετε το κεντρικό θέμα που πιστεύετε ότι τίθεται στο ποίημα αυτό κατά την κρίση σας. (100-200 λέξεις) (Μονάδες 15)

Θέμα Δ

Υποθέστε ότι αρθρογραφείτε με την ιδιότητα του εκπροσώπου μη κυβερνητικής οργάνωσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα σε γυναικείο περιοδικό με αφορμή τον εορτασμό της Παγκόσμιας Ημέρας της Γυναίκας. Να αναφερθείτε στους τρόπους με τους οποίους το σύγχρονο σχολείο μπορεί να συμβάλει στην υπέρβαση των στερεοτυπικών απόψεων που αφορούν τα πρότυπα φύλου. (300-400 λέξεις) (Μονάδες 30)